

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА  
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА  
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ  
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота  
(бакалавра)**

**з теми: «ВПЛИВ ЕМПАТІЇ НА ПРОФЕСІЙНИЙ ВИБІР  
В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ»**

Виконала: студентка 4 курсу  
Ps2-B21z групи  
спеціальності 053 Психологія  
(заочна форма навчання)  
**Пилипів Каріна Сергіївна**

Науковий керівник:  
**Чайковська Оксана Миколаївна,**  
кандидат психологічних наук,  
доцент кафедри загальної  
та практичної психології

Рецензент:  
**Онуфрієва Ліана Анатоліївна,**  
доктор психологічних наук,  
професор, завідувач кафедри  
загальної та практичної психології

## ЗМІСТ

|                                                                                                                      |           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                    | <b>3</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЕМПАТІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ .....</b> | <b>7</b>  |
| 1.1. Феномен емпатії у сучасних науково-психологічних дослідженнях .....                                             | 7         |
| 1.2. Особливості розвитку емпатії в концептуальних підходах зарубіжних дослідників.....                              | 14        |
| Висновки до першого розділу.....                                                                                     | 25        |
| <b>РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМПАТІЇ У СУЧАСНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ .....</b>                                      | <b>26</b> |
| 2.1. Організація та методичне забезпечення емпіричного дослідження.....                                              | 26        |
| 2.2. Аналіз отриманих результатів емпіричного дослідження: кількісна обробка та якісна інтерпретація .....           | 31        |
| 2.3. Рекомендації для розвитку емпатії особистості в юнацькому віці.....                                             | 42        |
| Висновки до другого розділу .....                                                                                    | 47        |
| <b>ВИСНОВКИ .....</b>                                                                                                | <b>48</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....</b>                                                                              | <b>52</b> |

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** У сучасних умовах питання професійного вибору є одним із найважливіших рішень у житті молодої людини, адже воно визначає її подальшу кар'єру, соціальну реалізацію та розвиток особистості. Юнацький вік є особливо чутливим періодом для формування професійної ідентичності, під час якого молода людина активно досліджує власні інтереси, здібності й систему цінностей.

Одним із важливих психологічних чинників, який впливає на професійне самовизначення, виступає емпатія – здатність розуміти емоційний стан інших людей. Високий рівень емпатії може сприяти вибору професій, що вимагають активної соціальної взаємодії, надання допомоги та комунікації (наприклад, психологія, медицина, педагогіка, соціальна робота). Натомість недостатній розвиток емпатії може обмежувати спектр професійних виборів або зумовлювати тяжіння до спеціальностей, де міжособистісна взаємодія мінімальна.

Юнацький період також супроводжується інтенсивним пошуком соціальних ролей та формуванням власної ідентичності, що безпосередньо пов'язане із розвитком емпатичних здібностей та рефлексії над цим процесом. Постійний потік інформації, соціальні стреси, індивідуальні труднощі та стрімкий темп життя чинять тиск на психіку підлітків, що у майбутньому може призвести до емоційної напруги, розладів емоційної сфери й негативно вплинути на розвиток емпатії та особистості в цілому.

Необхідність глибшого розуміння процесу впливу емпатії на професійне самовизначення юнаків обумовлює актуальність дослідження цієї теми. В умовах динамічних соціальних та економічних змін молодь стикається з невизначеністю у виборі професії, і тому усвідомлення власних психологічних особливостей, зокрема рівня емпатії, може стати ключовим чинником для обґрунтованого та успішного професійного вибору.

Професійне самовизначення виступає одним із провідних новоутворень ранньої юності, про що свідчать праці таких дослідників, як Л. Божович, І. Кон, О.

Прихожан, П. Шавір та інших. Питання професійного вибору розглядається у різних концептуальних моделях як зарубіжних (Е. Гінзберг, Е. Еріксон, Д. Супер, Дж. Холланд), так і українських учених (М. Боришевський, В. Рибалка, Б. Федоришин).

Серед закордонних теоретичних підходів особливу увагу заслуговують феноменологічні концепції (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл) та теорії розвитку (Е. Гінзберг, Е. Еріксон, Д. Марсія, Д. Супер). Ці підходи розкривають тісний зв'язок між професійним та життєвим самовизначенням, підкреслюючи, що вибір професії впливає на формування стилю життя.

Феномен емпатії вивчався багатьма зарубіжними дослідниками, зокрема М. Гоффманом, Д. Гоулманом, М. Девісом, В. Франклом, Е. Фроммом, К. Роджерсом, З. Фройдом, К. Юнгом та іншими. Паралельно вітчизняні вчені, серед яких Л. Журавльова, О. Вавринів, Т. Василишина, С. Дерев'янка, І. Коган, Т. Коломієць, О. Орищенко, Т. Рябовол, І. Штих, активно займаються дослідженням цього явища.

За умов нестабільної соціально-економічної ситуації значення емпатії суттєво зростає. Розвинена емпатія сприяє загальному особистісному розвитку, зокрема розширенню мислення, підвищенню емоційного інтелекту, вдосконаленню комунікативних та адаптивних здібностей. Водночас, проблематика розвитку емпатії у юнацькому віці досі недостатньо висвітлена, що й стало підґрунтям для вибору теми: «Вплив емпатії на професійний вибір в юнацькому віці».

**Об'єкт дослідження** – взаємозв'язок між емпатією та процесом професійного вибору.

**Предмет дослідження** – особливості впливу емпатії на вибір професії у юнацькому віці.

**Мета дослідження** – проаналізувати, як рівень розвитку емпатії впливає на процес професійного самовизначення в юнацькому віці, з'ясувати взаємозв'язок між емпатією та вибором професій, орієнтованих на міжособистісну взаємодію, а також визначити можливі напрями психологічної підтримки молоді у цей період.

Нами було сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Провести аналіз теоретичних підходів до визначення емпатії та її структурних елементів у психологічній науці.
2. Дослідити особливості процесу професійного самовизначення в юнацькому віці.
3. Встановити взаємозв'язок між рівнем розвитку емпатії та професійними інтересами юнаків.
4. Провести емпіричне вивчення рівня емпатії серед підлітків, які орієнтуються на вибір професій різних напрямків.
5. Розробити практичні рекомендації для психологічного супроводу процесу професійного самовизначення з урахуванням рівня емпатійних здібностей.

Для досягнення поставленої мети та реалізації визначених завдань було застосовано такі **методи дослідження**:

- теоретичні – вивчення, узагальнення і систематизація науково-психологічної літератури;
- емпіричні – бесіда, спостереження, анкетування; використовувалися психодіагностичні методики: методика «Решітки когнітивної диференційованості» (Дж. Бодден) та методика «Незавершені речення» (С. Борисенко) (з акцентом на тематику емпатії та емпатійності).

**Експериментальна база дослідження.** Емпіричне дослідження проводилося на базі Кам'янець-Подільського ліцею № 5. Загальна кількість учасників дослідження становила 86 осіб.

**Теоретична цінність дослідження** полягає у систематизації й узагальненні наукових підходів до розуміння феномена емпатії, поглибленні знань щодо її складових елементів, а також у вивченні особливостей прояву емпатійних здібностей у юнацькому віці.

**Практичне значення роботи** виявляється у можливості використання здобутих емпіричних результатів для розробки тренінгових і корекційних програм, спрямованих на розвиток емпатії у юнаків. Отримані матеріали можуть

бути використані у виховній і просвітницькій роботі зі студентською молоддю, а також під час викладання курсу «Вікова психологія» в закладах вищої освіти.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення кваліфікаційної роботи відображено в публікаціях автора, обговорено на засіданнях кафедри загальної та практичної психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Результати проведеного дослідження доповідалися автором та отримали схвалення на таких міжнародних конференціях: на X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (Кам'янець-Подільський, 18 лютого 2025 р.), на XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 23 квітня 2025 р.).

**Публікації.** Пилипів К.С. Вплив емпатії на професійний вибір в юнацькому віці. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 23 квітня 2025 р.* / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2025. С. 130–131.

**Структура та обсяг роботи.** Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (58 найменувань). Робота містить 8 таблиць та 1 рисунок.

## ВИСНОВКИ

Отримані під час теоретико-емпіричного дослідження результати дали змогу сформулювати такі основні висновки:

1. Емпатія виступає предметом вивчення численних психологічних теорій, концепцій і напрямів, оскільки належить до найскладніших і багатогранних утворень у структурі особистості як біосоціальної істоти. Це поняття охоплює суміжні категорії – співчуття, співпереживання, співучасть, здатність розуміти інших, уявно ставати на їхнє місце, розділяти емоційні стани.

Найчастіше емпатію трактують як глибоке багатовимірне співпереживання та щиру залученість до життя іншої людини, що передбачає готовність надавати безкорисливу допомогу. Вона є невід'ємною складовою емоційного балансу особистості, сприяє відкритості у спілкуванні, формуванню партнерських стосунків і досягненню взаєморозуміння. Рівень емпатійності безпосередньо пов'язаний із перцептивною гнучкістю особистості, здатністю тонко сприймати інших людей та виявляти гуманність у міжособистісних контактах.

Емпатія виконує провідну функцію у процесі соціальної адаптації сучасної людини. Розвинена здатність до гармонійної взаємодії з соціальним середовищем, побудови партнерських відносин значно зростає за умов високого рівня емпатії. Саме емпатійність, як ключовий механізм соціального сприймання, полегшує цей процес, сприяючи створенню атмосфери доброзичливості, розуміння та підтримки.

Переважаання емпатійності в особистості формує підґрунтя для розвитку асертивної поведінки, яка поєднує відкритість, щирість, доброзичливість із внутрішньою впевненістю і силою. Така особистість демонструє високий рівень морального розвитку, уникає агресії та конфліктності, викликає повагу та симпатію в суспільстві.

Формування емпатії особливо важливе в дитячому віці. Саме в цей період закладаються основи моделей співпереживання, доброти й готовності допомагати, що суттєво впливають на адаптивний, культурний, духовний і моральний

розвиток дитини. Емпатійність полегшує інтеграцію у соціальне середовище та сприяє розвитку найкращих людських рис.

2. У наукових розвідках зарубіжних учених специфіка розвитку емпатії подана в деталях і з різних аспектів.

Емпатія розглядається: 1) як каталізатор певних процесів; 2) як одна з базових функцій людини; 3) як процесуальне явище; 4) як певний результат розвитку; 5) як специфічний афективно-емоційний стан; 6) як складний інтелектуальний процес; 7) як засіб об'єднання себе з іншими людьми на основі симпатії та співчуття; 8) як стимулювання гуманізму, альтруїзму та просоціальної поведінки; 9) як явище, що найкраще реалізується у партнерській взаємодії під час діалогу.

Дослідники наголошують на тісному зв'язку між емоційною та емпатійною сферами людини. Саме психоемоційне зараження вважається основою емпатійного світосприйняття, яке наповнює людські взаємини добром, радістю та партнерською підтримкою.

Встановлено, що інтуїція і емпатія можуть поєднуватися у поведінці людини, орієнтованої на альтруїстичну допомогу іншим.

Позитивні емоції та афекти, що виникають через успіхи рідних, друзів або навіть сторонніх людей, не тільки сприяють підвищенню «індексу емпатійності», а й позитивно впливають на морально-духовні якості, поведінкові тактики та стратегії особистості. Емпатія сприяє укріпленню щирої дружби та любові, розвитку глибоких міжособистісних зв'язків. Сприятлива емпатійність стимулює соціально бажану поведінку, підтримує партнерство, дружбу, любов і благополуччя через альтруїстичні дії.

У цілому науковці вважають, що подальший розвиток особистості у суспільстві можливий лише за умови спільної боротьби з викликами та загрозами екологічного, воєнного, ідеологічного, економічного та іншого характеру. Взаємодопомога, співчуття і спільне подолання труднощів є запорукою подолання негативних тенденцій у розвитку людства.

3. Проведений детальний аналіз емпіричних даних, їх кількісна обробка та

якісне осмислення дозволили узагальнити такі результати: 83,4% учнів 1 групи вважають, що найважливішою характеристикою професії є можливість бути корисним іншим. На другому місці серед важливих рис виявилася пов'язаність професії з цікавою за змістом роботою. Третьою за значущістю є характеристика «можливість навчитися новому», що відзначили 50% опитаних старшокласників 1 групи.

Високоемпатійні старшокласники вважають найважливішими мотивами вибору професії прагнення приносити користь іншим, інтерес до змісту професійної діяльності, можливість навчання новому та реалізації у творчості. Саме цими мотивами вони керуються при виборі професії.

Для учнів 2 групи основними характеристиками стали: цікавість професії за змістом, можливість спілкування, можливість бути корисним іншим, перспектива гарного заробітку та можливість отримання нових знань.

85,68% старшокласників 2 групи вказали, що найважливішою характеристикою є «цікавість роботи». На другому місці (по 61,88%) опинилися такі риси: можливість спілкування, заробітку та допомоги іншим.

Такі характеристики, як «самостійне планування роботи» та «бути зрозумілим іншими», не були визнані пріоритетними серед учнів обох груп.

Аналіз показав, що для 80,92% старшокласників 2 групи найвагомішою характеристикою є «професія дає можливість стати відомим», що має вищий показник порівняно з 1 групою. Наступною важливою рисою є «цікавість роботи» (76,16%), а на третьому місці – можливість отримувати високий дохід (71,40%).

Емпатія має істотний вплив на вибір професії в юнацькому віці. Юнаки з високим рівнем емпатії більше тяжіють до професій соціальної спрямованості, де важливими є взаємодія з людьми, надання допомоги, підтримка та розуміння. Їхня мотиваційна структура орієнтована на користь для інших, бажання бути почутими та встановлювати ефективні комунікаційні зв'язки. У той час як неемпатійні старшокласники демонструють орієнтацію на егоцентричні мотиви – прагнення особистої популярності та самореалізації заради власного успіху.

Таким чином, емпатія як особистісна риса є важливим чинником, що визначає соціальну або індивідуалістичну орієнтацію у виборі професії у юнацькому віці.

Перспективи подальших досліджень передбачають поглиблене емпіричне вивчення феномена емпатії серед підлітків та юнаків, а також розроблення тренінгових програм, спрямованих на ефективну оптимізацію розвитку емпатії.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алпатова О.В. Психологічний аналіз регулятивної функції емпатії педагога у процесі керування учінням молодших школярів : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук, Київ. 2002. 24 с.
2. Барна М.В. Програма соціально-психологічного тренінгу з розвитку емпатійності майбутніх практичних психологів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. №12. С. 50–66.
3. Белякова С.М. Психологічні особливості професійного становлення студентів. *Молодий вчений*. 2016. №5 (32). С. 539–542.
4. Бондаренко І.В. Формування емпатії у фахівців в умовах вищої професійної освіти. *Соціально-економічні та технічні системи: дослідження, проектування, оптимізація*. 2007. С. 26–29.
5. Вавринів О.С. Становлення поняття емпатії в психології. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. №2. Т.1. С. 28–31.
6. Журавльова Л.П. Діагностика емпатії та її форм у підлітковому та юнацькому віці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*: Київ, 2010.31(55).С.154–161.
7. Журавльова Л.П. Емпатійні ставлення та їх класифікація. *Соціальна психологія*. 2008. 5(31). 39-46.
8. Журавльова Л.П. Психологія емпатії: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.
9. Журавльова Л.П., Лучків В.З. Дослідження асертивних стратегій поведінки в умовах рекреації. *Наука і освіта*. № 9. 2016. С.59–63.
10. Кайріс О.Д. Розвиток емпатії у професійному становленні студентів вищих педагогічних навчальних закладів: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07. Київ, 2002. 20 с.

11. Коган І.М. Емпатія і особливості її розвитку у дітей молодшого шкільного віку : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2005. 18 с.
12. Коломієць Т. Емпатія в структурі соціально-психологічної адаптації студентів до умов навчання у вищому навчальному закладі. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2012. Випуск 15. С. 302–312.
13. Коломієць Т.В. Особливості емпатійної міжособистісної взаємодії в юнацькому віці: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07. Житомир, 2015. 197 с.
14. Котлова Л.О., Шикирава Н.М. Структурно-динамічна модель розвитку емпатії практичних психологів. *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*. 2020. December. С. 46–50.
15. Кротенко В.І. Розвиток емпатії в дітей підліткового віку – складової риси гуманістичного розвитку суспільства. *Психологія. Збірник наукових праць. Випуск 2 (9). Частина II. (НПУ імені М.П.Драгоманова)*. Київ, 2000. С.55–58.
16. Кротенко В.І. Проблема емпатії в психологічній літературі. *Психологія. Збірник наукових праць. Випуск 12. (НПУ імені М.П.Драгоманова)*. Київ, 2001. С. 89–96.
17. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції : навч. посіб. для студ. вищ. навч. Закладів. Суми : ВТД «У», 2006. 384 с.
18. Литвинчук Н.Б. Здатність до емпатії як компонент професійних здібностей майбутнього практичного психолога. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти*. Київ, 2021. С. 47–48.
19. Лучків В.З. Емпатія як чинник асертивних поведінкових стратегій. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IV(43), 88, 2016. С. 72–76.
20. Лучків В.З. Емпатія як чинник асертивності в юнацькому віці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. 2016. 3. С. 203–210.

21. Максимець С.М. Вплив емпатійності на соціальну адаптацію майбутніх вчителів : *автореф. дис. на здобуття канд. психол. наук*. Одеса, 2000. 18 с.
22. Мащонюк А.О. Взаємозв'язок емпатії та психологічного благополуччя у майбутніх психологів. *Молодий вчений*. 2016. № 4 (31). С. 459–462.
23. Мельничук О. Емпатія в структурі професійного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць. 2016. №31. С. 213–226.
24. Міненко О.О. Емпатія як професійно значуща якість педагогів дошкільних навчальних закладів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 224–229.
25. Нефедченко О.І. Поняття емпатії в лінгвістиці. *Філологічні трактати*. 2016. Т. 8. №1. С. 46–53.
26. Осадько О.Ю. Основи психологічної допомоги особистості : навч. посіб. Київ : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2004. 87 с.
27. Перетятко Л.Г., Юдіна Н.О. Аналіз емпатії та темпераменту як компонентів педагогічної діяльності. *Психологія і особистість*. 2017. № 1 (11). С. 146–154.
28. Побірченко Н.С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект. *Освіта та педагогічна наука*. Київ, 2012. № 3. С. 24–30.
29. Рябовол Т.А. Роль емпатії процесі соціальної адаптації людини. *Наукові записки Інституту психології Ім. Г.С. Костюка АПН України*. За ред. академіка С.Д. Максименка. Київ: Нора-прінт, 2004. 24. 384 с.
30. Савченко В.Г., Гура Е.І. Емпатія в процесі професійної адаптації студентів вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. С. 87–90.
31. Санникова О. П., Орищенко О. А. Діагностика показників емпатії: апробація оригінального тесту. *Наука і освіта*. 2001, № 6. С. 54–57.

32. Стадник Н.М., Зайцева О.М., Коц В.П. Дослідження емпатії як психофізіологічного компоненту. *Перша міжнародна конференція молодих учених «Харківський природничий форум»*. Харків, 19-20 квітня, 2018 р. С. 21–23.
33. Столярчук О.А. Динаміка професійного становлення студентів. *Психологічний часопис: збірник наукових праць* / За ред. С.Д. Максименка. Київ, 2017. №2 (6). Випуск 6. С. 99–110.
34. Сухенко Я.В. Тренінг емпатії як спосіб саморегуляції практичного психолога. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2011. С. 155–159.
35. Терлецька Л.Г. Основи психодіагностики: навчальний посібник. Київ : Главник, 2006. 144 с.
36. Ткачук Л.В. Взаємозв'язок емпатійності з мотивами професійного вибору. *Наука і освіта*. 2001. №1. С. 81–83.
37. Туркова Д.М. Емпатія як «спосіб буття» професійного психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 6. С. 69–73.
38. Штих І.І. Здатність до емпатії як компонент професійних здібностей психолога. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Випуск 2 (2). 2015. С. 177–180.
39. Юдіна О. М. Тренінг як фактор розвитку емпатійності майбутніх лікарів. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: Матеріали других Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань*. 2004. С. 549–557.
40. Barbot B., Kaufman J.C.. What makes immersive virtual reality the ultimate empathy machine? Discerning the underlying mechanisms of change. *Comput. Hum. Behav.* (2020). 111:106431. doi: [10.1016/j.chb.2020.106431](https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106431)
41. Cuff B.M., Brown S.J., Taylor L, Howat D. J. (2016). Empathy: A review of the concept. *Emotion Review*, 8(2), 2016. С. 144–153. <https://doi.org/10.1177/1754073914558466>

42. De Waal F. B. Putting the altruism back into altruism: the evolution of empathy. *Annu. Rev. Psychol.* 59, 2008. C. 279–300. doi: [10.1146/annurev.psych.59.103006.093625](https://doi.org/10.1146/annurev.psych.59.103006.093625)
43. Decety J., Jackson P.L. Social-Neuroscience Perspective on Empathy. *Current Directions in Psychological Science*, 15(2), 2006. C. 54–58.
44. Depow G.J., Francis Z., Inzlicht M. The experience of empathy in everyday life. *Psychological Science*, 32(8), 2021. C. 1198–1213. <https://doi.org/10.1177/0956797621995202>
45. Elliott R, Bohart AC, Watson JC, Greenberg LS. Empathy. *Psychotherapy (Chic)*. 2011 (1):43-9. doi: [10.1037/a0022187](https://doi.org/10.1037/a0022187). PMID: 21401273.
46. Elliott R., Bohart A.C., Watson J.C., Murphy D. (2018). Therapist empathy and client outcome: An updated meta-analysis. *Psychotherapy*, 55(4), C. 399–410. <https://doi.org/10.1037/pst0000175>
47. Guthridge M., Giummarra M.J. (2021). The taxonomy of empathy: a meta-definition and the nine dimensions of the empathic system. *J. Humanist. Psychol.* 2021. 00221678211018015:002216782110180. doi: [10.1177/00221678211018015](https://doi.org/10.1177/00221678211018015)
48. Farrelly D., Bennett M. (2018). Empathy leads to increased online charitable behaviour when time is the currency. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 28(1), C. 42–46. <https://doi.org/10.1002/casp.2339>
49. Hall J.A., Schwartz R. Empathy present and future. *J. Soc. Psychol.* 159, 2019. C. 225–243. doi: [10.1080/00224545.2018.1477442](https://doi.org/10.1080/00224545.2018.1477442)
50. Hittner E.F., Haase C.M. Empathy in context: Socioeconomic status as a moderator of the link between empathic accuracy and well-being in married couples. *J. Soc. Pers. Relat.* 38, 2021. C. 1633–1654. doi: [10.1177/0265407521990750](https://doi.org/10.1177/0265407521990750)
51. Jones A.P., Happe, F.G., Gilbert F., Burnett S., Viding E. Feeling, caring, knowing: different types of empathy deficit in boys with psychopathic tendencies and autism spectrum disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, 2010. C. 1188–1197. doi:10.1111/j.1469-7610.2010.02280.x
52. Keyser Christian, Gazzola Valeria. Dissociating the Ability and Propensity for Empathy. *Trends in Cognitive Sciences* 18 (4): 2014. C. 163–166.

53. Kunyk D., Olson, J.K. Clarification of conceptualizations of empathy. *Journal of Advanced Nursing*, 35(3), 2001. C. 317–325. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2001.01848.x>
54. Luis E.O, Martínez M, Akrivou K, Scalzo G, Aoiz M , Oron Semper JV (2023) The role of empathy in shared intentionality: Contributions from Inter-Processual Self theory. *Front. Psychol.* 2023. C. 950–1079. [doi: 10.3389/fpsyg.2023.1079950](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1079950)
55. Morelli S.A., Lieberman M.D., Zaki J. The emerging study of positive empathy. *Soc. Personal. Psychol. Compass* 9, 2015. C. 57–68. [doi: 10.1111/spc3.12157](https://doi.org/10.1111/spc3.12157)
56. Papp L.M., Kouros C.D., Cummings E.M. Emotions in marital conflict interactions: Empathic accuracy, assumed similarity, and the moderating context of depressive symptoms. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(3), 2010. C. 367–387. <https://doi.org/10.1177/0265407509348810>
57. Thompson N.M., Uusberg A., Gross J.J., Chakrabarti B. (2019). Empathy and emotion regulation: An integrative account. *Prog. Brain Res.* 2019. C. 273–304. [doi: 10.1016/bs.pbr.2019.03.024](https://doi.org/10.1016/bs.pbr.2019.03.024)
58. Zaki J., Ochsner K. The neuroscience of empathy: Progress, pitfalls and promise. *Nature Neuroscience*, 15, 2012. C. 675–680.